

4. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі.: Навч.-метод. посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2001. – 216 с.

М.В.Вікторова

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ОБРЯДІВ ТА ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Проблема передачі дітям всеобщего опыта, богатства духовной культуры украинского народа, его национального менталитета, своеобразного мировоззрения и на этой основе воспитания личностных качеств гражданина Украины – есть приоритетным заданием развития национального образования.

The article investigates the problem of transmitting generally accepted cultural values of the Ukrainian people and the specific character of its national world view. These two grounds are of primary importance and make an essential basis for upbringing personal qualities of a Ukrainian citizen for the further development of the national education.

На порозі нового тисячоліття наше суспільство починає ясніше усвідомлювати, що майбутнє України і далі нових поколінь у великій мірі залежить від того, чи вдасться нам зберегти та примножити величезний спадок народної культури.

Сумний досвід минулих десятиліть довів, що забуття кращих народних традицій, відрив від вироблених народом протягом багатьох віків кращих духовно-моральних цінностей та ідеалів веде до системної кризи всіх сфер суспільного життя: політики, економіки, освіти, культури та ін.

Головною причиною росту злочинності, наркоманії, бідноти, дитячої безпритульності, розпаду сімей, міжнаціональних конфліктів є духовно-моральна деградація суспільства, а також девальвація у ньому таких важливих добродійностей, як милосердя, співчуття, працелюбність та інше. Сьогодні, як ніколи раніше, важливо укріплювати національну гідність та авторитет України у сучасному світі, що

неможливо без усвідомлення нами власної культурної самобутності. Необхідно, врешті, подолати ідеалізацію західних стереотипів життя, пов'язаних з культом споживання та індивідуалізму, та згадати про багатий духовно-моральний спадок, який нам заповіли наші предки.

В останні роки поступово повертаються з минулого свята народного календарю, старовинні весільні обряди, народні ігри. З їх допомогою в сучасному суспільстві може передаватись важлива інформація про те, як наші давні предки уявляли собі світ, як мали жити в гармонії з природою, як цінували своє домашнє вогнище, родину, матір та материнство, як заохочували сумлінну працю на рідній землі.

Відродження традицій українського народу – це шлях духовно-морального зцілення та оновлення нашого суспільства.

Формування людини, як відомо, починається з дитинства. У дитячі роки закладаються основи відповідних знань, норм поведінки, звичок, потреб. Від виховання залежить майбутнє держави, а майбутнє залежить не лише від рівня професійної підготовки, але й від етичних, естетичних, моральних якостей та вірності традиціям й ідеалам своєї держави.

Людину, не наділену позитивними емоціями, давні філософи називали *idiotes* (збайдужілий). Людину, що не шанує традицій предків, називали птахом без пір'я, сім'ю, яка не навчила дітей шанувати традиції роду – “поламаним коліном”, “гнилим ланцюгом”, суспільство, яке не зберігає свої національні традиції – “загубленим поколінням”, добу, що не привертає увагу підростаючого покоління до вивчення етнічно-краєзнавчих аспектів – “пропащою добою” [8,45].

У національно спрямованому вихованні дітей вагоме місце займає оволодіння рідною мовою, формування національної свідомості, виховання любові до землі й свого народу, прищеплення шанобливого ставлення до культурної спадщини, обрядів календарного циклу.

Народна обрядовість у комплексі з народними уявленнями й віруваннями дає широкі можливості для формування національної самосвідомості дитини.

Традиції і звичаї народу відображають рівень його

матеріального, культурного та духовного розвитку. Засвоюючи віковічні традиції, звичаї та обряди, молодь осягає їх філософський, психологічний і естетичний зміст і поступово виявляє їх у своїй діяльності, стаючи невід'ємною частиною рідного народу, нації.

З цією метою мають широко запроваджуватись святкування дат народного календарю, що сприятиме формуванню у дітей та молоді духовної культури. Народний календар включає дати і події, які мають як вселюдський, так і національний та релігійний характер:

- День пам'яті померлих людей, загиблих воїнів;
- День Перемоги;
- День Матері;
- Новий рік;
- Різдво Христове;
- Великдень;
- Вербна неділя;
- Зелені свята (Трійця);
- Івана Купала;
- Свято зажинок і обжинок;
- Свято знань;
- День сім'ї;
- День національної незалежності.

Особливе значення у вихованні дітей мають відігравати дати родинного календаря і день родини, відзначення днів народження кожного члена сім'ї, сімейних ювілеїв, роковин подружнього життя за участю дітей і онуків, що сприятиме єдності поколінь, міцності родини, засвоєнню кращих традицій українського народу.

Вивчення батьками та вчителями в школі на уроках української літератури, народознавства, історії та музики народних традицій, звичаїв і обрядів, українських пісень та впровадження їх у життя і виховну практику, сприятимуть формуванню у дітей і молоді національного характеру, національної свідомості й гідності. Українська нація має зберегти себе в родині. Сім'я, школа, праця, висока духовна культура та громадська зрілість українського народу покликані

забезпечити йому найвищий рівень життя.

Психологічно важливим моментом для розвитку національної свідомості дітей є формування у них інтересу до засвоєння етнокультурної інформації, цікавості до осягнення культурних надбань свого народу.

Перебування дитини в обрядовому календарному циклі має глибинну пам'ять і прогнозує майбутнє. Тому, коли дитина його проживає в системі, мимоволі формуються такі сутнісні поняття буття людини, як пам'ять, єдність природи, передбачуване майбутнє, дбайливе ставлення до всього живого та пошанування роду, землі, води, вогню, стихій природи та ін. Якщо, проживши рік, дитина в різних діях вшановує воду, квіти, тварин, птахів, то це, безперечно, запам'ятається на все життя.

Наприклад, вогонь і вода були найвищими чистителями і святителями. Їм віддавалась особлива пошана.

Вода присутня майже в усіх обрядових діях. Відбувалося шанування й замовлення води на початку кожної пори року і освячення води на Водохреща, на Благовіщення, на Зелені свята (Трійцю), на Спаса, на Першу Пречисту. На Великдень умивалися водою з крашанок, щоб бути здоровим і вродливим. Освячували також броди-переходи, криниці, джерела. Хрестять дитину, занурюючи у воду. Опоектизували воду в колядках, щедрівках, купальських піснях, веснянках-гаївках. Головні події, дії молоді відбувалися над водою (річкою): купальські вогні, пускання вінків в день Купала, виклик "небесної води" – дощу в давнину. Благословляли молодих на шлюб водою і хлібом.

Тому такі обряди дають можливості для формування у молоді уявлення про те, як шанобливо і бережливо ставилися наші предки до криничних джерел, виховувати гуманне ставлення до природи та почуття болю за ті збитки, що завдали їй люди.

Змістом і наслідками духовного виховання підростаючого покоління на вивченні обрядів та традицій є:

1) традиції народних свят запобігають аморальності, безкультурності в розвитку підростаючого покоління, формують духовність, патріотичність, відповідну до індивідуального

усвідомлення кожним себе людиною (Святий вечір, Різдво Христове, Трійця), розвивають осягнення того, чим славляться сім'я, рід, родина. Саме в цьому є духовна єдність індивідуального і суспільного та можливість для вияву неординарного;

2) традиції народних свят допомагають розуміти характер співвідношень між людьми і групами людей, віддаючи перевагу тим, що діють в інтересах суспільства. Назване можна характеризувати як виховну потужність морально-патріотичного духу;

3) у народних традиціях козацьких свят формувався ореол високої духовності та альтруїзму через зразки поведінки героїв, які громадські інтереси ставили вище за особисті (Самійло Кішка, тощо);

4) народні традиції презентують духовний світ українських гетьманів із позицій їхньої поваги до народних звичаїв, обрядів, ритуалів та свят (обов'язок дотримуватися християнських принципів, орієнтуватися на християнські традиції, шанувати батьків, пам'ятати тих, кого вже немає під сонцем, вшановувати пам'ять предків, берегти традиції роду та народу);

5) під час обрядових свят традиції розкривають вчинки та дії козацьких керівників та героїв, що спрямовані на розуміння, дотримання соціальних законів, вміння оберігати їх в разі потреби. Назване сприяє вихованню почуття оптимізму та власної гідності, правосвідомості (біографії І.Мазепи та Б. Хмельницького);

6) традиції свят Покрови, Михайла презентують патріотичну одержимість, володарський хист, високий рівень людяності гетьманів, які вміють втілити в життя волелюбні ідеї, спрямовані на статус вільної людини і вільної Батьківщини (Б.Хмельницький, П.Орлик, І.Сірко);

7) під час проведення народних свят, таких як Введення, Катерини, Андрія, Миколи, Стрітіння, Петра й Павла, Різдва Діви Марії, зосереджується увага підростаючого покоління на високодуховних рисах: патріотизмі, національній свідомості, героїзмі, рішучості, запобігається поява невпевненості, егоїзму. Аналізуючи пісні та думи кобзарів (на цих святах), можна

вважати, що вони учили молодь доходити висновку, що воля, героїзм, упевненість у своїх можливостях, дисциплінованість, любов до Вітчизни є основою громадянськості.

Якщо говорити про те, яким ми сьогодні бажаємо мати виховний процес, то необхідно побудувати його таким чином, щоб дитина йшла сама до здобуття знань. Фактично потрібно зробити так, щоб кожне явище дитина відкривала для себе сама. А найголовніше – це відкриття неповторного світу свого народу, його історії, культури, традицій. Дитина повинна відтворити і відновити час, прожитий її предками в давнину, щоб вона була співдотичною до всієї великої нашої історії.

О.Вишневський підкреслював, що національне виховання в українській школі орієнтується на історичні потреби нації, головна серед яких на сучасному етапі – державотворення. Проте загальна мета виховання – залучати молоде покоління до творчої участі у рідній культурі, а через неї також до культури загальнонародської – залишається основоположною. Бо народ тільки тоді розвине національну зрілість, коли, не втрачаючи своєї національної самозосередженості, спиратиметься на загальнонародські духовні цінності [4, 96].

Становлення національного ідеалу українця як людини, яка усвідомлює себе частиною нації, шанує закони і традиції Батьківщини, наділена почуттям національної гордості та відповідальності за її долю.

Література

1. Вирост І. С. Національна свідомість // Філософська та соціологічна думка. – 1989. – №7. – С. 12.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу: У 2-х т. – К., 1958.
3. Вудувуд Л. Ф. Відкривай духовні острови. Українське народознавство / за загальною ред. проф. А. П. Загнітка. – Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998. – С. 144.
4. Грица С. Фольклор у просторі та часі.– Тернопіль, 2000.-С. 226.
5. Стельмахович М. Українська народна педагогіка. – К., 1997. – 230 с.
6. Стефанюк С. К. Із національних джерел. – Х., 1997. – С. 48-60.

7. Стефанюк С. К. Козацька педагогіка. – Х., 2000. – 146 с.
8. Стефанюк С. К. Українське народознавство: Навчальний посібник. – Х.: БН, 2003. – 271 с.
9. Таланчук О. Духовний світ українського народу. – К., 1992. – 63 с.
10. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. – К., 1990. – Т. 2. – С. 10.

С.Б.Фурдуй

УКРАЇНСЬКА ЕТНОПЕДАГОГІКА ЯК ФАКТОР ЗБАГАЧЕННЯ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ

Стаття посвячена вопросу украинской этнопедагогике как фактору воспитательного воздействия на личность.

The article deals with the question of Ukrainian ethnopedagogics as a factor of educational influence over personality.

Постановка проблеми

Втілення ідей народної педагогіки на практиці в педагогічній науці в сучасній школі, будується поряд із формуванням знань, умінь і навичок, забезпечуючи розвиток мотиваційного компоненту навчання і розвиток культури здоров'я школярів в навчально-виховному процесі.

Народна педагогіка дотримується принципу творення особистості через пізнання її суті. Саме завдяки духовним вартостям етнопедагогічного фонду корегується діяльність людини, її свідомість і почуття відповідальності за свій рід перед цілим народом. Нині це має особливе значення, оскільки попередній перехід до людини не брав до уваги ні її почуттів, зростання її духовності. Цей важливий педагогічний чинник дає людині змогу сформувати своє місце у світі, створити основу для емоційного спілкування та праці між людьми, що зрештою олюднить світ.

Етнопедагогіка, спонукаючи людину до безпосередності, до природного стану, пробуджує до життя духовний потенціал особистості, сприяє її творчому самовияву.